

УДК 338:24:622.3

Онищук В.О.
аспірант

Міжрегіональної академії управління персоналом

**ЕВОЛЮЦІЙНІСТЬ КАТЕГОРІЙ СУТІ І ЗМІСТУ
ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ****EVOLUTIONARY NATURE AND CONTENT OF THE CATEGORY
OF ECONOMIC POTENTIAL OF ENTERPRISE IN MODERN CONDITIONS****АНОТАЦІЯ**

У статті визначено основи формування механізму функціонування економічного потенціалу промислових підприємств та вказані шляхи вирішення проблем відновлення з подальшим збереженням конкурентоспроможності промислових підприємств, що функціонують на сучасному ринку.

Ключові слова: потенціал, промислове підприємство, механізм, конкурентний статус підприємства, стратегія.

АННОТАЦИЯ

В статье определены основы формирования механизма функционирования экономического потенциала промышленных предприятий и указаны пути решения проблем восстановления с последующим сохранением конкурентоспособности промышленных предприятий, функционирующих на современном рынке.

Ключевые слова: потенциал, промышленное предприятие, механизм, конкурентный статус предприятия, стратегия.

ANNOTATION

The article outlines the principles of the formation of the mechanism of functioning of industrial enterprise's economic potential and shows the ways of solving the problems with further restoration of the competitiveness of industrial enterprises operating in the market today.

Keywords: potential, industrial enterprise, mechanism, competitive status of enterprise, strategy.

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності і жорсткої конкуренції проблеми промислового підприємства цілком ясно позначені. Причому проникнення на вітчизняні ринки зарубіжних товаровиробників, оснащених передовими технологіями, поставило промислові підприємства України у ще більш скрутне становище. У результаті під загрозу ставиться виживання не лише конкретного промислового підприємства, але й усієї промисловості України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження суті і змісту економічного потенціалу, теоретичних і практичних аспектів, спрямованих на формування раціональних шляхів розвитку потенціалу на макро-, мезо- і мікрорівні, формування механізмів різного цільового призначення і рівня функціонування, а також стратегічного управління розвитком промислових підприємств, приділяли увагу у своїх роботах багато вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких найбільш суттєвий вклад внесли О.М. Алімов, О.І. Амоша, Д. Аакер, Р. Акофф, Я.Г. Берсуцький, О.Г. Білорус, В.Б. Захожай, Б.В. Буркинський, М.П. Войнаренко, В.М. Геець, Дж. Гелбрейт, Б. Данили-

шин, С.І. Дорогунцов, Ю.В. Каракай, О.В. Раєвнева, Robert Galavan, John Murray та інші.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми. Вирішення проблем відновлення з подальшим збереженням конкурентоспроможності промислових підприємств, що функціонують на сучасному ринку, можливо тільки за рахунок комплексу стратегічних заходів, спрямованих на розвиток економічного потенціалу як в масштабах галузі, так і держави в цілому.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні однією із найбільш глобальних проблем для сучасного українського підприємства є збереження конкурентоспроможності та підтримка активності в умовах зовнішнього середовища, що безперервно змінюється. Ця проблема у сукупності з цілим комплексом подібних проблем, з одного боку, не є для сучасного підприємства новою, однак, з іншого боку, незважаючи на більш ніж десятирічну спробу формування і входження в ринкові стосунки, цілий комплекс підприємств і особливо підприємств важкого машинобудування і приладобудування, досі не можуть повернутися до економічно обґрунтованих обсягів виробництва. Однією із найголовніших причин подібного становища, на наш погляд, є невміння управляти, розвивати і оцінювати наявний у промислових підприємств економічний потенціал.

Формування і посилення конкурентного статусу підприємства безпосередньо пов'язане з раціональним використанням і розвитком його потенціалу, проте, незважаючи на велику популярність в економічній літературі подібного терміну, не лише методик оцінки, розроблених і апробованих методів і напрямів розвитку, але навіть конкретних понять сформульовано не було. Ефективне вивчення проблеми розвитку і максимального використання економічного потенціалу підприємства, безумовно, повинне втілюватися чіткою конкретизацією поняття і структурою елементів, що входять до його складу.

На нашу думку, необхідною умовою забезпечення довгострокової конкурентоспроможності підприємства є здатність до ефективного використання і розвитку його економічного потенціалу, під яким варто розуміти особливим чином організовану систему, що включає сукупність кадрових, фінансових, виробничих, інновацій-

них і інформаційних можливостей, спрямованих на забезпечення довгострокового економічного зростання промислового підприємства на основі прийнятих до реалізації стратегій.

Більшість учених-економістів цю проблему зводили до дослідження виробничого потенціалу підприємства, проте відсутність єдиного підходу до складу елементів, що входять у виробничий потенціал, системності у його дослідженні зводила нанівець також і ефективність процесу оцінки потенціалу виробництва. У той же час вважаємо за необхідне приділити увагу основним підходам до розкриття поняття «виробничий потенціал» беручи в якості аргументу те, що, по-перше, це один з найважливіших елементів потенціалу економічного, і по-друге – зважаючи на деяке змішення суті цих двох понять.

Не можна не відзначити вклад учених, що займалися проблемою виробничого потенціалу підприємства. Серед них О.М. Алімов, О. І. Амоша, Д. Аакер, Р. Акофф, Я.Г. Берсуцький, О.Г. Білорус, Б.В. Буркинський, М.П. Войнаренко, В.М. Геєць, Б. Данилишин, С.І. Дорогунцов та ін. Так, зокрема, Б. Данилишин у роботі «Проблеми конкурентоздатного потенціалу підприємства» (2001 р.) простежується чітко видимий системний підхід, з поглядом на виробничий потенціал «як на об'єкт управління і об'єкт використання».

Автори, що займають позицію, яка розкриває сутність виробничого потенціалу через оцінку виробничої потужності, передусім спираються на економічну суть виробничої потужності як здібності закріплених за промисловим підприємством засобів праці (машин, устаткування, встановлених виробничих площ) до максимального випуску продукції за рік відповідно до встановлених спеціалізацією, кооперацією виробництва і режимом роботи, і при цьому трактуванні це, безумовно, характеризує потенціал виробничих фондів промислового підприємства. Зокрема, І.А. Ігнат'єва визначає його як максимально можливий річний, добовий, годинний або віднесений до іншої тимчасової одиниці обсяг випуску продукції. Потенціал виробничий – реальний обсяг продукції, який можливо зробити при повному використанні наявних ресурсів: наявні і потенційні можливості виробництва, наявність чинників виробництва, забезпеченість визначальними видами ресурсів [4, с. 75].

Подібне трактування дає Н.Н. Лепа, під виробничим потенціалом промислового підприємства розуміється максимально можливий випуск продукції за якістю і кількістю в умовах ефективного використання усіх засобів виробництва і предметів праці, наявних у розпорядженні підприємства. Максимально можливий – це означає при досягнутому і наміченному рівні техніки, технології, при повному використанні устаткування, при передових формах організації виробництва і стимулювання. На відміну від

виробничої потужності, виробничий потенціал промислового підприємства характеризується оптимальним у цих умовах науково-технічного прогресу використанням усіх виробничих ресурсів (як вживаних, так і споживаних). Сукупний резерв підвищення ефективності виробництва на промислових підприємствах характеризується різницею між виробничим потенціалом і досягнутим рівнем випуску продукції, що, по суті, є резервом у використанні виробничих потужностей промислового підприємства.

Грунтуючись на представлених вище твердженнях, а також на доробках Р. Акоффа, не слід зводити оцінку економічного потенціалу промислового підприємства до узагальнюючої оцінки потенціалу промислового підприємства. Економічний потенціал (як і елементи, що входять до його складу), на відміну від сукупного потенціалу промислового підприємства, відповідає за дослідження і розвиток промислового підприємства з економічної позиції. У той же час у рамках сукупного потенціалу промислового підприємства можуть бути досліджені (окрім економічного) правовий, екологічний і інші види потенціалу.

Таким чином, автором представляється можливим уточнити розуміння основних елементів, що визначають економічний потенціал промислового підприємства.

Потенціал трудовий (кадровий) – основна частина економічного потенціалу, що характеризується кількісним і якісним складом трудових ресурсів промислового підприємства відповідністю рівню використовуваної техніки і технології, а також їх здатністю до перспективного розвитку відповідно до цілей промислового підприємства.

Кадровий потенціал припускає дослідження таких складових:

1. Потенціал кадрового розвитку, тобто можливості і здібності фахівців, керівників до роботи у рамках нових напрямів, що виникають, як правило, при диверсифікації виробництва, розробці нових технологій і товарів.

2. Потенціал функціонального розвитку кадрів припускає дослідження і розвиток груп фахівців і керівників, орієнтованих на забезпечення ефективного функціонування організації як в сьогоденні, так і в майбутньому. При цьому як для потенціалу кадрового розвитку, так і для потенціалу функціонального розвитку треба провести дослідження тих керівників і фахівців, які можуть бути включені у відповідні програми або на вищі посади вже нині (кандидати групи 1) або висунення яких планується в найближчі один-три роки (кандидати групи 2).

3. Потенціал управлінський. Спочатку загальне керівництво було винятковою прерогативою головного керівника, але у міру зростання організації керівник все більше був вимушений ділити свої повноваження і обов'язки з іншими. Нині загальне керівництво підприємством здійснюється членами верхньої частини управ-

лінської піраміди, тобто тими, хто має перед собою необхідну перспективу і має повноваження, щоб спрямовувати загальну діяльність організації.

4. Потенціал виконавський характеризується, передусім, рівнем виконавчої дисципліни, рівнем професійної підготовки робітників, соціально-психологічним кліматом у колективі.

Фінансовий потенціал розкривається через дослідження кількості та якості фінансових ресурсів, що визначають можливості функціонування і розвитку промислового підприємства. При цьому низка чинників, що характеризують фінансовий потенціал промислового підприємства, до яких належать: достатність обігових коштів на промислового підприємстві, вартість майна промислового підприємства, норма накопичення прибутку, розмір зовнішнього і внутрішнього боргу і так далі, багато в чому визначає інвестиційну конкурентоспроможність промислового підприємства, кредитоспроможність, економічну незалежність.

Рівень фінансового потенціалу, окрім впливу безпосередньо на рівень економічного потенціалу промислового підприємства, також робить непрямий вплив на потенціал виробничий, оскільки частково є невід'ємною частиною виробничого процесу, а також на інші складові економічного потенціалу промислового підприємства.

Кожен з елементів економічного потенціалу може оцінюватися з різною мірою деталізації. Ми вважаємо за можливе, для оцінки виробничого потенціалу, використовувати окремі методики, розроблені у 1970–1980 рр. Суть таких методик зводилася переважно до дослідження завантаження устаткування, технічного рівня окремих його видів, оцінки окремих елементів вжитих технологій тощо.

Під *виробничим потенціалом* слід розуміти наявні і потенційні можливості виробництва конкурентоздатної продукції, при ефективному використанні основних чинників виробництва на основі забезпеченості визначальними видами ресурсів.

Рівень виробничого потенціалу багато в чому визначається потенціалом ринку, тобто абсолютним (відносним) обсягом товарів, які можуть бути закуплені або спожиті тим або іншим сегментом ринку за певний часовий період.

Науково-технічний потенціал є сукупністю кадрових, матеріально-технічних, інформаційних, інноваційних і організаційних ресурсів, призначених для вирішення цілей стратегічного розвитку і підтримки конкурентоспроможності, що стоять перед промисловим підприємством. Сукупність інноваційного і інформаційного потенціалів характеризується в основному своєчасністю періодичного оновлення виробництва, зміною або удосконаленням технологій, розробкою нових продуктів, а також можливістю якісної переробки й аналізу інформації.

Оцінка інноваційного потенціалу промислового підприємства покликана оцінити міру забезпеченості конкурентоспроможності продукції або послуг промислового підприємства науково-технічним показником конкурентоспроможності промислового підприємства в цілому. При цьому оцінка робиться на основі рівня наявних на підприємстві розробок і виконуваних інженерних досліджень, стану конструкторської і технологічної підготовки виробництва, застосування екологічних технологій тощо. Також важливим моментом в оцінці інноваційного потенціалу можна вважати оцінку інноваційного заділу, який є готовим до впровадження у виробництво науково-технічних розробок. Тим самим, оцінка інноваційного потенціалу враховує не лише інтенсивність розробок, що проводяться на підприємстві, але також їх конкретну віддачу.

Інформаційний потенціал промислового підприємства виражається в оптимальності використання і швидкості проходження інформаційних потоків на промислового підприємстві. Інформація сама по собі має цілий комплекс специфічних властивостей: вона не витрачається в процесі споживання, не обмежена споживанням. У той же час міра налагодженого інформаційного механізму безпосередньо впливає на виробничий процес. Окрім цього, швидкість реакції на зовнішню інформацію і здатність ефективно і своєчасно її використовувати нині дозволяє не лише промисловим підприємствам вижити, але і значно зміцнити свої позиції.

Таким чином, виділений автором склад елементів, серед яких кадровий, науково-технічний, виробничий і фінансовий потенціали, дозволяє не лише якнайповніше охарактеризувати економічний потенціал з позицій системного підходу, але і також дає можливість визначення рівня його конкурентоспроможності на основі порівняльної комплексної оцінки відносно вибраних стандартів (схожого підприємства, галузі, світових аналогів).

На думку автора, неправомірно зводити дослідження економічного потенціалу промислового підприємства винятково до певних функціональних потенціалів. Оскільки підприємство функціонує у ринковій макросистемі, то, очевидно, що розвиток кожної складової економічного потенціалу необхідно розглядати укупі з потенціалом ринку, потенціалом конкурентів і державним потенціалом.

Автором обґрунтована динамічність складу елементів економічного потенціалу промислового підприємства і зроблено припущення про нерівнозначність вказаних елементів у складі потенціалу промислового підприємства. Відмінною рисою саме економічного потенціалу, що включає цілком конкретний склад елементів, є його здатність забезпечувати розвиток промислового підприємства саме з економічної позиції. У той же час автор не заперечує впливу на подібні процеси також і елементів сукупного

потенціалу промислового підприємства, таких як потенціал екологічний, правовий та інші.

Висновки та перспективи розвитку. Виходячи з вищенаведеного, на сьогодні однією із найглобальніших проблем для сучасного українського підприємства є збереження конкурентоспроможності і підтримка активності в умовах зовнішнього середовища, що безперервно змінюється. Ця проблема у сукупності з цілим комплексом подібних проблем, з одного боку, не є для сучасного підприємства новою, однак, з іншого боку, незважаючи на більш ніж десятирічну спробу формування і входження у ринкові стосунки, цілий комплекс підприємств, і особливо підприємств важкого машинобудування і приладобудування досі не можуть повернутися до економічно обґрунтованих обсягів виробництва. Однією із найголовніших причин подібного становища, на наш погляд, є невміння управляти, розвивати й оцінювати наявний у промислових підприємств економічний потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Balcerowicz Ewa and Oleg Ustenko. 2006. «Regulatory Policy in Ukraine: Current State and What Should be Done to Improve the Business Environment». Center for Social and Economic Research (CASE), Report 324, April.
2. Hung R. Y. Y. Impact of TQM and organizational learning on innovation performance in the high-tech industry / R.Y.Y. Hung, B.Y.H. Lien, B. Yang, C.M. Wu, and Kuo, Y.M., International Business Review. – 2011. – Vol. 20, No. 2. – P. 213-225.
3. Мескон М.Х. Основы менеджмента : Пер. с англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 704 с.
4. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: теорія, методологія, практика / І.А. Ігнат'єва. – К. : Знання України, 2005. – 250 с.
5. Ігнат'єва І.А. Проблеми моделювання стратегічного потенціалу промислових підприємств [Текст] / І.А. Ігнат'єва, В.В. Микитенко // Економічна кібернетика. Міжнародний науковий журнал. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – № 3-4(33-34). – С. 94-99.
6. Іщук С.О. Моделі інтегрального оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності промислових підприємств регіону / С.О. Іщук // Регіональна економіка. – 2008. – № 2. – С. 25-31.